

УДК 378.147:811.133.1

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ СФОРМОВАНОСТІ КОМПЕТЕНТНОСТІ В АНОТАТИВНОМУ І РЕФЕРАТИВНОМУ ВИДАХ ПИСЬМОВОГО ПЕРЕКЛАДУ З ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ

Ігнатенко В.Д.

Білоцерківський національний аграрний університет

У статті представлено критерії оцінювання текстів перекладів як результату анотативного і реферативного видів перекладацької діяльності. Проаналізовано ерратологічний аспект навчання перекладу. Визначено поняття перекладацької помилки та сучасні підходи до типології перекладацьких помилок. Критерії розроблено відповідно до принципів оцінювання перекладу та особливостей анотативного і реферативного видів перекладу. Параметри оцінювання представлені у вигляді таблиці за ієрархією щодо їхньої значущості. Кожен критерій має свій дескриптор, перелік перекладацьких помилок та відповідну шкалу штрафних балів за кожну помилку, максимальну кількість балів за критерієм.

Ключові слова: критерій, оцінювання, перекладацька помилка, анотативний переклад, реферативний переклад, французька мова.

Постановка проблеми. Науково-технічний прогрес сьогодення та інтенсифікація міжнародного економічного і технічного співробітництва підвищують значення перекладу у світі, у тому числі письмового, яке безупинно зростає. Збільшення обсягу і диверсифікація вимог до перекладу як професійної діяльності призвели до зміни ринку перекладацьких послуг. Змінюються традиційні уявлення про перекладацьку діяльність, ускладнюється професійна модель перекладача, що, у свою чергу, вимагає змін від самого процесу підготовки майбутніх перекладачів.

Питання про формування компетентності в анотативному і реферативному видах перекладу є важливим компонентом підготовки майбутніх перекладачів у галузі сільського господарства. До особливостей цих видів перекладу відносимо, насамперед, таку важливу особливість в умовах інформатизації суспільства, зокрема наукової аграрної спільноти, як економія часу для споживача друкованих іншомовних текстів, завдяки подачі інформації першоджерела у стислому вигляді зрозумілою для нього мовою. Повідомлена у тексті перекладу інформація має інтегруватися, внести свій вклад і стати частиною світового наукового простору. Це залежатиме від якості кінцевого продукту перекладацької діяльності – тексту перекладу, який повинен відповідати певним критеріям. Таким чином, проблема визначення критеріїв оцінювання рівня сформованості компетентності в анотативному і реферативному видах письмового перекладу є дуже актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання оцінювання перекладу у методиці навчання іноземної мови та перекладу висвітлено у низці праць таких науковців: І.С. Алексеева [1], А. Бібі [11], К. Водінгтон [15], Н.М. Гавриленко [2], Л.К. Латишева, А.Л. Семенов [6], Н.А. Каширіна [3], О.В. Максютіна [8], М. Орозко [14], А. Уртадо [13], Н. Мартінез Меліс [13], Дж. Хаус [12], Л.М. Черноватий [9], А.Б. Шевнін [10] та інші. У своїх роботах науковці пропонують вирішення проблеми критеріїв та принципів оцінювання письмового перекладу на основі тексту перекладу як кінцевого продукту перекладацької діяльності. Багато науковців пропонували різні варіанти параметрів оцінювання перекладацької

діяльності, описуючи особливості та принципи цього процесу (Латишев Л.К., Максютіна О.В., Орозко М., Мартінез Меліс Н., Семенов А.Л., Уртадо А.). Актуальність проблеми зумовила появу останнім часом дисертаційних досліджень, у яких висвітлюється тема оцінювання письмового перекладу (Королькова С.О. (2006), Руснак Д.А. (2009), Пасічник Т.Д. (2011), Кавицька Т.І. (2015)). Значний внесок у вирішення цієї проблеми зробила праця Черноватого Л.М. (2013), у якій він не лише теоретично, а й з практичної точки зору обґрунтовує параметри оцінювання перекладів науково-технічних текстів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проблема перекладацьких помилок та оцінювання перекладу з французької мови на українську залишається актуальною, зважаючи на практичну відсутність її дослідження відносно різних видів перекладу, зокрема анотативного і реферативного видів перекладу, які мають свої особливості, які варто враховувати під час оцінювання тексту перекладу, як продукту діяльності.

Отже, метою статті є визначення та обґрунтування критеріїв оцінювання рівня сформованості компетентності в анотативному і реферативному видах письмового перекладу з французької мови на українську з урахуванням особливостей цих видів перекладу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Суперечливим у контексті оцінювання якості тексту перекладу є власне поняття «перекладацька помилка». Дискусійність поняття зумовили виокремлення нового напрямку у перекладознавстві – ерратології. Дисципліна, засновником якої є А.Б. Шевнін, займається аналізом, типологізацією, встановленням причин та виробленням шляхів попередження перекладацьких помилок [10].

Ерратологічний аспект є, безумовно, надзвичайно важливим не лише для теорії перекладу, а й для методики навчання перекладу, оскільки однією з вимог до змісту підготовки перекладача є формування у нього уявлень про поняття «помилка», «критерії якості» перекладу, а також умінь критично оцінювати та редагувати перекладені тексти. Хоча у контексті навчання перекладу мається на увазі «відносна» якість пе-

рекладених текстів, яка залежить від багатьох факторів у тому числі і від напрямку перекладу, етапу навчання та інших. Ознакою ж професійного перекладу є абсолютна якість.

Слідом за Н.А. Каширіною, вважаємо, що відносність є характеристикою й власне процесу оцінювання перекладів. Дослідниця зазначає, що у процесі навчання перекладу не може бути єдиної та абсолютно вірної системи оцінювання навчального перекладу з абсолютно універсальними критеріями, оскільки з психологічної точки зору переклад відноситься до когнітивно-комплексних завдань, для вирішення яких необхідні не лише і не стільки логічне мислення, а й інтуїція, фантазія, творчість, натхнення тощо [3]. Кожний окремих випадок унікальний, причому у ході його виконання одночасно переслідуються різноманітні, різнорівневі цілі [4]. Саме тому у теорії перекладу не існує поняття «зразкового» перекладу, а в умовах навчального процесу у вищій школі йдеться про відносно правильний переклад, для визначення якості якого потрібен набір відповідних критеріїв.

Для того, щоб розробити набір критеріїв оцінювання перекладу окреслимо принципи, які ми будемо при цьому використовувати. Н. Мартінез Меліс та А. Уртадо визначають такі принципи: 1) інформування суб'єктів оцінювання про систему оцінювання та критерії й обов'язкове їх дотримання; 2) залежність від функції (прогностична, підсумкова, формуюча) та контексту оцінювання (надруковані переклади, професійний, навчальний переклад); 3) чітке визначення об'єкту оцінювання та рівня знань студентів; 4) визначення індикаторів, що об'єктивно відбивають рівень сформованості компетентності у студента [13].

Н.О. Каширіна пропонує такі ознаки критеріїв оцінювання, як: 1) простота (прозорість, однозначність, доступність), тобто система критеріїв не повинна бути ані жорсткою, об'єктивністю, врахування теоретичних досягнень перекладознавства [3, с. 50].

Отже, критерії оцінювання цих видів письмового перекладу з французької мови на українську повинні підпорядковуватися таким принципам: гнучкість (тобто бути не жорсткими і не повинні піддаватися перевірці по шаблону), об'єктивність, чіткість виділених параметрів оцінювання, відкритість/прозорість, залежність від функції та контексту оцінювання/відповідність рівню знань студента.

Викладені вище принципи оцінювання результатів перекладу дають можливість визначити необхідні параметри оцінювання, які будуть регламентувати процедуру оцінювання сформованості компетентності в анотативному і реферативному видах перекладу. Процедура перевірки викладачем виконаного студентом перекладу пов'язана відповідно з виявленням помилок у тексті перекладу.

В.Н. Комісаров розглядає перекладацькі помилки як одиниці невідповідності, тобто елементи змісту оригіналу, що були не передані чи перекручені під час перекладу, або елементи змісту перекладу, які були неправомірно додані під час здійснення перекладу [5].

Аналіз наукових джерел показав, що типи перекладацьких помилок різні автори розгляда-

ють по-різному. Так, В.Н. Комісаров виділяє дві групи помилок, перша з яких характеризується відхиленням від змісту тексту оригіналу, а друга передбачає різні порушення норми чи узусу мови перекладу [5]. Л.К. Латишев і А.Л. Семенов виділяють дві групи перекладацьких помилок: у трансляції вихідного змісту (перекручування, неточність і неясність) та у його адаптації (перекручування, неточність, неясність, а також вільність і буквализм) [6]. Л.М. Черноватий виділяє три типи помилок та їхні види: 1) помилки, що несуттєво змінюють зміст тексту оригіналу; 2) помилки, що можуть суттєво змінювати зміст тексту оригіналу; 3) помилки, що суттєво змінюють зміст тексту оригіналу. Отже, можна зробити висновок про те, що перший і другий типи помилок виникають переважно через зловживання дослівним перекладом, змішування схожих за формою або значенням слів, невмотивовані пропуски або додавання, зміну логічних зв'язків понять у реченні оригіналу тощо. Помилки третього типу пояснюються незнанням слова або словосполучення, внаслідок чого студент може неправильно вивести значення слова з контексту, застосувати дослівний переклад замість еквівалента та інші [9, с. 234].

Узагальнюючи запропоновані класифікації перекладацьких помилок, можна зробити висновок про те, що визначення критеріїв у вищезазначених авторів відповідають двом аспектам оцінки тексту перекладу: адекватність (семантична) та мовне оформлення. Таким чином розроблені нами критерії мають знаходитися у рамках цих двох аспектів.

Відповідно до згаданих вище аспектів оцінювання тексту перекладу, Н.М. Гавриленко запропонувала у своїй роботі критерії для оцінювання письмового перекладу [2], які у свою чергу були проілюстровані прикладами із реальних перекладів науково-технічних текстів у підручнику Л.М. Черноватого [9]. Вчений наголошував на особливості застосування цих критеріїв для оцінювання анотативного і реферативного перекладів. Відповідно до вищезазначеного ми адаптували критерії, які були представлені Н.М. Гавриленко [2] та Л.М. Черноватим [9], до оцінювання анотативного і реферативного видів перекладу з урахуванням їхніх особливостей, зокрема семантичної адекватності, притаманної тексту перекладу по відношенню до тексту оригіналу, а також запропонованих вище принципів оцінювання.

Отже, для оцінювання якості перекладу ми обираємо наступні критерії: *семантична адекватність тексту перекладу і тексту оригіналу; смислова еквівалентність ключових слів тексту оригіналу і тексту перекладу; функціональна еквівалентність тексту; смислова еквівалентність тексту перекладу і тексту оригіналу; адекватність передачі інтенції автора тексту оригіналу в тексті перекладу; мовне оформлення; коректність використання термінології; відповідність тексту перекладу дискурсивним та жанровим характеристикам наукового тексту; обґрунтованість використаних способів і прийомів перекладу; відповідність обраної стратегії перекладу характеру тексту оригіналу і очікуванням адресата.*

Аналіз підходів до типології перекладацьких помилок, принципів оцінювання та представле-

Таблиця 1

Параметри оцінювання відповідно до критеріїв

Критерій	Дескриптор	Типи перекладацьких помилок	Штрафні бали	МАХ бал за критерієм
1. Семантична еквівалентність тексту перекладу і тексту оригіналу	Студент уміє передавати зміст тексту оригіналу у тексті перекладу за допомогою змістового уподібнення тексту оригіналу й тексту перекладу під час майже відсутнього формального уподібнення, досягаючи при цьому семантичної адекватності першоджерела і перекладу	· відсутність основних елементів смислу тексту оригіналу у тексті перекладу	5	20
		· невмотивоване додавання елементів смислу відсутніх у тексті оригіналу	5	
		· зміна смислу слів і словосполучень	2	
		· зміна логічних зв'язків понять у тексті оригіналу	5	
		· надлишковість тексту перекладу внаслідок зловживання дослівним перекладом	3	
2. Смилова еквівалентність ключових слів тексту оригіналу і тексту перекладу	Студент правильно перекладає ключові слова, які є термінами або терміносполученнями, застосовуючи відповідники і саме ті слова, які зустрічалися у самому тексті перекладу	· недотримання єдності термінології	2	10
		· невірне виведення значення слова з контексту внаслідок незнання слова	2	
		· невірне визначення функції слова	2	
		· застосування дослівного перекладу замість словникового відповідника	2	
		· невдала контекстуальна заміна замість словникового відповідника	2	
3. Функціональна еквівалентність	Студент адекватно передає мовою перекладу ту інформацію (зміст), яка була виражена у вихідному тексті на мові оригіналу на стільки ефективно, що створений текст має бути комунікативно рівнозначним тексту оригіналу	· переклад неповністю передає інформацію вихідного тексту	4	10
		· переклад значно змінює зміст тексту оригіналу	6	
4. Адекватність передачі інтенції автора тексту оригіналу в тексті перекладу	Студент враховує розбіжності соціокультурних та предметних потенціалів автора тексту оригіналу і адресата повідомлення, тобто адресат сприймає текст у межах норм мови перекладу для цього типу дискурсу	· неповністю передано інтенцію автора, порушено норми мови, при цьому досягнута відповідна реакція адресата	3	10
		· неповністю передано інтенцію автора, значно порушено норми мови, при цьому не досягнено очікуваної реакції на адресата	7	
5. Мовне оформлення тексту перекладу	Студент оформлює текст перекладу відповідно до норм французької мови	· морфологічні · синтаксичних · лексичних · стилістичних · орфографічних · пунктуаційних	1 2 2 2 2 1	10
6. Коректність використання термінології	Студент точно, однозначно, без будь-якого емоційного забарвлення використовує термінологію тієї чи іншої галузі, а також зберігає єдність термінології, тобто взаємовідповідність між термінами протягом усього тексту перекладу	· недотримання єдності термінології	2	10
		· невірне виведення значення слова з контексту внаслідок незнання слова	2	
		· невірне визначення функції слова	2	
		· застосування дослівного перекладу замість словникового відповідника	2	
		· невдала контекстуальна заміна замість словникового відповідника	2	
7. Відповідність тексту перекладу дискурсивним та жанровим характеристикам наукового тексту	Текст перекладу створений студентом повинен відповідати науковому стилю та його ознакам	· точність	2	10
		· ясність	2	
		· доступність	1	
		· стислість	2	
		· логічність викладу	1	
		· інформативність	2	

Закінчення таблиці 1

8. Обґрунтованість використаних способів і прийомів перекладу	Студент коректно використовує перекладацькі прийоми для здійснення анотативного і реферативного видів перекладу	<ul style="list-style-type: none"> • недоречне використання перекладацьких прийомів • уникнення використання перекладацьких прийомів для анотативного і реферативного видів перекладу 	3 7	10
9. Відповідність обраної стратегії перекладу характеру тексту оригіналу і очікуванням адресатів	Студент вміє застосовувати смислову стратегію перекладу, яка передбачає формальну зміну тексту задля згущення смислу, з метою досягнення комунікативної цілі у даній комунікативній ситуації, тобто повідомлення, яке автор зашифрує у тексті перекладу для адресата	<ul style="list-style-type: none"> • Стратегія перекладу, обрана студентом, неповністю досягла комунікативної цілі • Стратегія, обрана студентом, не досягла поставленої комунікативної цілі 	3 7	10
Максимальна кількість балів 100				

них вище критеріїв дозволив нам виробити свій власний підхід, виходячи із завдань нашого дослідження. У поданій нижче таблиці критерії оцінювання перекладу представлено за ієрархією щодо їхньої важливості і значущості.

Спираючись на рекомендації, представлені у спеціальній літературі [7] та на власний досвід практичної підготовки перекладачів і досвід роботи колег, видається логічним встановлювати штрафні бали за кожну помилку. Найбільш серйозними помилками у перекладі є такі, які суттєво змінюють зміст тексту оригіналу. Відповідно до результатів нашого дослідження текст перекладу має бути семантично адекватним тексту оригіналу, що є основним завданням і метою анотативного і реферативного видів перекладу. Таким чином, критерій семантичної адекватності займає перше місце в ієрархії критеріїв та оцінюється у 20 балів. За всіма іншими критеріями пропонуємо оцінку в 10 балів, що підтверджує рівнозначність кожного із них для якісного виконання цих видів перекладу. Максимальна кількість балів за виконаний переклад – 100.

Параметри оцінювання анотативного і реферативного видів перекладу відповідно до критеріїв представлені у табл. 1.

За невідповідність тому чи іншому критерію не нараховується відповідна кількість балів. Таким чином, після перевірки тексту перекладу за вище наведеними критеріями студент отримує наступні бали: 90–100 – «відмінно», 82–89 – «дуже добре», 75–81 – «добре», 67–77 – «достатньо», 60–66 – «задовільно».

Список літератури:

1. Алексеева И. С. Профессиональный тренинг переводчика: учеб. пособие по усному и письменному переводу для переводчиков и преподавателей / И. С. Алексеева. – СПб.: Союз, 2004. – 288 с.
2. Гавриленко Н. Н. Обучение переводу в сфере профессиональной коммуникации: монография / Н. Н. Гавриленко. – М.: РУДН, 2008. – 175 с.
3. Каширина Н. А. Критерии оценки качества письменных переводов как методическая проблема / Н. А. Каширина // Лингводидактические основы преподавания языков и культур: сб. статей под ред. И. А. Цатуровой. – Таганрог: Изд-во ТРТУ, 2005. – С. 48–56.
4. Когнитивная психология: учебник для вузов / Под ред. В. Н. Дружинина, Д. В. Ушакова. – М.: ПЕР СЭ, 2002. – С. 225.
5. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение: учеб. пособие / В. Н. Комиссаров. – М.: ЭТС, 2004. – 424 с.
6. Латышев Л. К. Перевод: теория, практика и методика преподавания / Л. К. Латышев, А. Л. Семенов. – М.: Академия, 2003. – 192 с.
7. Леонтьев А. А. Язык. Речь. Речевая деятельность / А. А. Леонтьев. – М.: Просвещение, 1969. – 214 с.
8. Максютин О. В. Педагогическая оценка переводческой компетенции / О. В. Максютин // Вестник ТГПУ, 2009. – Вып. 10 – № 88. – С. 45–48.

Висновки з даного дослідження і перспективи. Отже, для якісного виконання та перевірки анотативного і реферативного перекладів з французької мови на українську були визначені та обґрунтовані наступні параметри оцінювання відповідно до семантичного та мовного планів вираження: семантична адекватність тексту перекладу і тексту оригіналу; смислова еквівалентність ключових слів тексту оригіналу і тексту перекладу; функціональна еквівалентність тексту; смислова еквівалентність тексту перекладу і тексту оригіналу; адекватність передачі інтенції автора тексту оригіналу в тексті перекладу; мовне оформлення; коректність використання термінології; відповідність тексту перекладу дискурсивним та жанровим характеристикам наукового тексту; обґрунтованість використаних способів і прийомів перекладу; відповідність обраної стратегії перекладу характеру тексту оригіналу і очікуванням адресата. Запропоновані критерії можуть використовуватися як викладачами для перевірки письмового перекладу, так і студентами задля якісного виконання цих видів перекладу. Використання цих параметрів робить процес оцінювання гнучким, прозорим, об'єктивним, чітким, відкритим та відповідним рівню знань студентів.

Перспективою подальших наукових розвідок у цьому напрямку може стати перевірка ефективності розроблених критеріїв у процесі формування компетентності у таких письмових видах перекладу, як анотативний і реферативний види, як для майбутніх перекладачів, так і студентів інших спеціальностей.

9. Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності: підручник для студ. вищих заклад освіти за спеціальністю «Переклад» / Л. М. Черноватий. – Вінниця: Нова Книга, 2013. – 376 с.
10. Шевнин А. Б. Эратология / А. Б. Шевнин. – Екатеринбург: Уральский гуманитарный институт, 2003. – 216 с.
11. Beeby, BEEBY A. Choosing an Empirical-Experimental Model for Investigating Translation Competence: The PACTE Model / A. BEEBY // Intercultural Faultlines. Research Models in Translation Studies I. Textual and Cognitive Aspects. – Manchester: St Jerome, 2000. – P. 43-55.
12. House J. Acquiring Translational Competence in Interaction / J. House // Interlingual and Intercultural Communication: Discourse and Cognition in Translation and Second Language Acquisition Studies. [J. House, S. Blum-Kulka (eds.)]. – Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1986. – P. 179-191.
13. Martinez Melis N., Hurtado Albir. A. Assessment in Translation Studies: Research Needs / N. Martinez Melis, A. Hurtado Albir // Meta: Translators' Journal, 2001. – Vol. 46. – № 2. – P. 272-287.
14. Orozco M., Hurtado A. Measuring Translation Competence Acquisition / M. Orozco, A. Hurtado // Meta: Translators' Journal, 2002. – Vol. 47. – № 3. – P. 375-402.
15. Waddington C. Different methods of evaluating student translations: the question of validity / C. Waddington // Meta: Translators' Journal, 2001. – Vol. 46. – № 2. – P. 331-325.

Игнатенко В.Д.

Белоцерковский национальный аграрный университет

КРИТЕРИИ ОЦЕНИВАНИЯ УРОВНЯ СФОРМИРОВАННОСТИ КОМПЕТЕНТНОСТИ В АННОТАТИВНОМ И РЕФЕРАТИВНОМ ВИДАХ ПИСЬМЕННОГО ПЕРЕВОДА С ФРАНЦУЗСКОГО ЯЗЫКА НА УКРАИНСКИЙ

Аннотация

В статье представлены критерии оценки текстов переводов как результата аннотативного и реферативного видов переводческой деятельности. Проанализирован эратологический аспект обучения переводу. Определено понятие переводческой ошибки и современные подходы к типологии переводческих ошибок. Критерии разработаны в соответствии с принципами оценки перевода и особенностями аннотативного и реферативного видов перевода. Параметры оценки представлены в виде таблицы в порядке их значимости. Каждый критерий имеет свой дескриптор, перечень переводческих ошибок и соответствующую шкалу штрафных баллов за каждую ошибку, максимальное количество баллов по критерию.

Ключевые слова: критерий, оценка, переводческая ошибка, аннотативный перевод, реферативный перевод, французский язык.

Ihnatenko V.D.

Bila Tserkva National Agrarian University

EVALUATION CRITERIA OF THE COMPETENCE FORMATION LEVEL IN ABSTRACT AND GIST TYPES OF WRITTEN TRANSLATION FROM FRENCH INTO UKRAINIAN

Summary

This article offers the criteria of the evaluation of the translated texts as a result of abstract and gist translation activities. The erratologic aspect of translation teaching has been analyzed. The definition of translation mistake and the modern approaches to the translation mistakes typology have been determined. The criteria have been worked out in accordance to the principles of translation evaluation and the abstract and gist translation peculiarities. The criteria have been presented in the form of the table in order of their importance. Each criterion has been described and has its list of translation mistakes and corresponding scale of demerit points for each mistake, maximum points according to each criterion.

Keywords: criterion, evaluation, translation mistake, abstract translation, gist translation, French.